

A hétvégi napokon a szolgálatban levő smaszerek némelyike sűrűbben portyázott a börtön udvarán és a cellákban. Általában csillagszerzési indíttatásból igyekeztek fegyelmi sértésen érni valamely elítéltet. Főleg a katszolgos rabok motozásánál remélhettek tiltott irodalmi anyagot begyűjteni. Több alkalommal ellenőriztek engem is ilyen céllal.

A sikertelen próbálkozások után dühükben elzavartak borotválkozni. Akadt olyan nap, amikor háromszor küldtek arcszörzetem eltávolítása céljából a zárkamba. A börtönparancsnok jól kihasználta a leggyengébb jelleműek legundorítóbb magatartását, a vamzerkodást. Az embereinek nevezett informátorait nem csak az elítéltek, hanem a nevelőtisztjei megfigyelésére is alkalmazta. A füleseknek értékük volt, a hírnökök ebből éltek. Pozíciójuk megtartása érdekében kifejlesztették érzéküket és a semmiből is tudtak eseményt kreálni. Lehetetlen feladat volt a gyanúba kevert elítéltek bebizonyítása ártatlanságát.

Ha valaki nem úgy táncolt, ahogy a parancsnok fűtyült, arra hamar keserű sors várt. Ha valaki túl sokat tudott, az is veszélyessé vált. Nem lehetett kiszállni ebből az ördögi körből. Aki mégis megpróbált - mert elege lett az aljasságokból -, azt könnyedén elintézték. Kifogyhatatlan tárház állt a parancsnok rendelkezésére minden emberével szemben. "Gyanúba keverni és állandóan bizonytalanságban tartani" - ezzel a fegyverrel tartotta fenn egyeduralmát birodalmában.

Gézának a beszélői szabály megszegésért fegyelmi lapot állított ki az ügyeletes tiszt.

Testvérünk ugyanis megsókolta feleségét a beszélője folyamán. Miután megtudtuk a történetet barátunktól, viccelődve jeleztük többen, hogy egy ilyen fegyelmi lapot mi is örömmel vennénk.

Az egyik nap meglátogatott minket a munkahelyen Tanci. Őt igazán érdekelték a számítástechnika és a "masinák", értett is hozzájuk. Elég sokat beszélgetett szakmai szempontból a munkáltatóval és ezt már mint szabad ember is folytatta.

Most mint ANH "alkalmazott" jelent meg az igazi munkáltatónkkal. Ajándék volt testvérünk erre a napra, beszámolt eddig eltelt szabad életéről, terveiről. Mi is elmeséltük az itteni életünk említésre érdemes epizódjait.

Igazán kedves leveleket kaptam Gabriellától. Többször is megköszönte barátságomat, szeretetemet. Várta, mert fontosak lettek számára leveleim. Ez nagyon jól esett és jó volt a tudat, hogy barátja lehetek.

Ugyanakkor úgy éreztem, nehéz lenne lemérni azt, amit ő adott nekem leveleivel s azzal, hogy esténként nézi velem a csillagokat, miközben szeretettel gondoltunk egymásra. Éreztem leveleiből, hogy őszintén várt eltávra novemberben. Fontossá vált számomra, talán mindennél fontosabbá.

A könyvtárban tett sétám után vakargattam a fejem, hogy mi fér még bele a hátralevő százhusz napba. Csendesen, észrevétlenül beléptünk az év utolsó hónapjába. Esténként, amikor nem tudtam aludni, a

csillagnézések után boldogan feküdtem az ágyamon, és Gabriellára gondoltam. Azokon a helyeken, eseményeken jártam, amelyekről a leveleiben írt. Átélttem magamban ezeket az "élményeket". Ott kerékpároztam mellette az ötpróbákon, vagy a Pátkára vezető úton. Ott voltam a kis csapataival az élményekben gazdag kirándulásaikon. Részt vettem a közösségi találkozókon is, és a kulturális programjaikon. És ott voltam betegápolóként ágya mellett. Olyan szépen írt mindenről, hogy nem volt nehéz elképzelni, s mivel vágytam nagyon vele lenni így, útra keltem gondolataimban.

Szinte állandó viccelődések céltáblája lett Géza testvérünk a "lombrágo" (vegetáriánus) "életmódjával". Csajkájában hozta ez előző nap kapott, a konyhán adventista barátja által elkészített ételt. Jóízűen falatozott a számára finom levesekből, tésztákból, főzelékekből. Beszámolt testvérem nekem ezen életmód számára tapasztalt előnyeiről. Az általános börtönkoszt túlfűszerezett ételei (heti rendszerességű kakaspörkölt) gyomorpanaszokat okozott. A lombrágós ételek fogyasztásával megszűntek ilyen irányú panaszai. Sőt, ízületi fájdalmainak elmaradásait és agyi frissességet tapasztalt. Magatartásában nagyobb türelmet, szelidséget észlelt a zárkatársai emberi gyengeségei iránt. Adventista barátaitól kapott receptek alapján készítette el kedves felesége a tartós élelmiszereket, mint például a "vegás kolbászt". Közös vacsoráink alkalmával időnként megkóstoltuk e finom és ízletes ételeket. Szegénykém, néha aggódva jegyezte meg: "Több nap, mint kolbász!", amit csomagja megérkezése után megfordítottunk: "Több kolbász, mint nap!".

Készültem a harmadik börtönben töltendő Karácsonyomra. Jó volt látni a bezártságtól való búcsúra készülő testvéreimet, Janit és Licit. Végigjárták az utat, mely nem volt könnyű, és közben igazi értékke váltak mindannyiunk számára. Bátran állíthatom, beleírták nevüket a börtön emlékkönyvébe. Megalkuvást nem tűrő, szilárd, egyenes jellemmel húzták le az idejüket.

Emlékezetesek voltak mindig az "utolsó vacsorák", melyeket a szabaduló testvérünk cellájában ültük meg. Jókedvűen és ugyanakkor meghatódottan emlékeztünk a megélt "ilyenolyan" eseményekre, jóízűen fogyasztva ezen alkalmakra félretett finomságainkat.

1985.

MERZA JÓZSEF

JÓNÁS

Az elmúlt héten mérsékelt mennyiségű hamu került a fejünkre a vallási hagyományunk által szépen kialakított szertartás keretében. Megszokott

öltözetünket nem kellett darócköntösre cserélni, s a templomból kijöve letörölhettük homlokunkról a feltűnő nyomokat. Formális bűnbánatból elég ennyi. Ismeretlen marad, hogy ki, mit, mennyi ideig hordoz lelkében az emberi élethez szükségképpen hozzátartozó elmúlás gondolataiból. Abból, hogy mit teszünk kimért életünkben, és jól vagy rosszul tesszük-e azt, amit megvalósítunk szándékainkból. További megfontolás tárgyát képezi, hogy a rosszból mi a tökéletlenség, gyengeség, és mi az, ami bűnnek nevezhető. Jó lenne egyszerűsíteni a dolgokat, megúszni egy kiadós szertartással, elhinni egy szenvedélyes próféta szavait és reménykedni abban, hogy az előírt bűnbánat megment minket Isten haragjától.

Jó lenne niniveinek lenni. Nem tudakozódnunk a megjelenő próféta előéletéről, hozzánk érkezésének módjáról, szövegének hitelességéről. Elhinni, hogy valóban nem mehetnek így tovább a dolgok, mert megbüntet minket Isten. A végeredményt tekintve, nem is voltak olyan megátalkodottak a niniveiek, ha ennyire magukba tudtak szállni és nem kezdtek okoskodni, magyarázkodni, vitát kezdeni a frissen jött tolmáccsal. Lélektanilag nincs kidolgozva a megtérés története, kissé jókaias, mondhatná valaki, talán jó hívőhöz illő, mondhatná más. Ha megintenek minket, ne sokat lelkizzünk, hanem igazodjunk a tekintéllyel feddő szóhoz. Szerintem inkább az az igazság, hogy oktató történetről lévén szó, ezzel a mozzanattal nem kívánt foglalkozni a szerző. Mert hát mindenki tudja, miféle műfajhoz tartozik ez a könyv, s a következetesebbek nem is tennék hozzá a záradékot: “ez az Isten igéje”.

Erre a műre képes a zsidó tapasztalás. Újra és újra megjelennek a feszültségek Isten és emberek között. Ismeretes a törvény és látható az eltérő gyakorlat. A zsidó antropomorfia haragot, bosszút, megtorlást gyanít. Hiszen elég sok a baj, betegség, ellenség – nyilván azért, mert valaki bűnt követett el, ha nem ő, akkor az apja, s Isten büntet. Valamit valamiért. Ez az egyensúly törvénye. Az embernek meg kell ijednie, össze kell húzódnia, hogy szent legyen a béke. Még kétezer évnek kell eltelnie, hogy valaki megfogalmazza a tételt: “Isten mestersége a megbocsátás”. Egyelőre azonban maradunk az úgynevezett igazságos Istennél, sőt még az is megtörténhet, hogy a magában rosszat forraló Isten igazságtalan is, mint Jónánál.

Itt azonban egy jó kimenetelű drámát látunk, kicsit sematikusán megírva, negyedrészt máshonnan véve, hiszen annak csak hangulatában van köze a forgatókönyvhöz. Sokkal rosszabb vége is lehetne a történetnek, megismétlődhetne Szodoma, vagy ellenséges csapatok jelenhetnének meg és kardélre hányhatnák a bűnösöket. Dehát bűnbánatot tartanak a niniveiek és Isten elveti korábbi gonosz terveit. Rossz út – helyreigazítás – ígéret. Ez megy a világban, ez az ismétlődő történet. Változnak a szereplők, cserélődnek a hangsúlyok. Tegnap rossz volt, ma jó, lehet

reménykedni, hogy talán holnapután is jó lesz. Folyik a szövetségkötő felek napi párharca.

Elég kilátástalan ez a történet. Nem tudom, mennyire vannak tudatában a szereplők a dráma mozgató erőinek. Mit vetítenek a transzcendenciába, milyen távolság van ég és föld között, nagyobb-e mint ma, vagy sokkal egyszerűbb, közelebb a kapcsolat, mint két-három ezer év elvont teológiai munkálkodása nyomán. Küldés, menekülés, hajók, halak, hamuszórás, darócruha, tők vagy ricinusfa szoros kapcsolatban a Mindenhatóval a kegyelemtan apparátusa nélkül. E történetben nem kell nagyon elrejtteni Istent, ott van Ő a jelenetekben, akár rá is festhetnénk a képekre. A kapcsolat elég konkrét, Jónás azonnal érzi, hogy baj lehet, gyorsan reagál, aztán kínjában – mit tehet mást – elmondja az üzenetet. Ezzel kész is van, többet nem vállal. Vége a harmadik felvonásnak, kiül a nézőtérre és onnan figyel: elképzelése szerint alakul-e a negyedik. Bosszankodva látja, hogy nem, elégedetlen is, de a rendező helyreteszi. Jónás elgondolkodhat: jól mondta-e a szövegét, szükség volt-e ekkora dramatizálásra, mi a niniveiek véleménye róla és közléséről. Isten megmagyarázza alaposan lendületbe jött prófétájának, hogy az a jó drámaíró, aki át tudja írni a történet végét. A történet folyamán alakul ki a mű, jön a váratlan fordulat.

A tanító elbeszélés írójának lehetett tapasztalata a rossz és jó periodikus változásáról, de nem lehetett tapasztalata a következő évezredekéről, amikor majd ugyanez megy tovább változó népekkel, már gojokkal is, változó sőt gyarapodó prófétákkal és vallásalapítókkal, miközben Isten egyre kevésbé jelenik meg csipkebokorban, nem ül le vándorként egy sátor előtt, nem bírkózik egy éjszakán át zsidó partnerével, hanem visszahúzódik mennyei trónusára és az emberekkel való közvetlen kapcsolatot inkább Fiának Anyjára bízta. Egyébként minden ugyanúgy megy tovább. Ha emelkedetten akarjuk szemlélni, olvassunk Madáchot. Az ember csinálja a dolgait, időnkint kezébe temeti a fejét vagy falba veri mérgében, mert próbálkozó egéreként rájön az élet labirintusának sok-sok zsákutcájára. A történelem újból és újból produkálja a kritikus helyzeteket. Ilyenkor nagy egyéniségek jelennek meg, személyükben testesítve meg a katasztrófát előidéző vagy elhárító erőket. A felületes szemlélő majd őket látja, a felületes történetírás majd az ő képüket nyomtatja a megfelelő fejezet lapjaira. Fáradságosabb dolog összegezni, gondosan értékelni és megérteni akarni mindazt, ami történt. Jónás nem elég érett személyiség ehhez. A tantörténet szerzője feljebből nézi a dolgokat, okokat keres, de istene haragos, rosszat is forraló, bár kiengesztelhető.

Jó. A kritikus – történelmi és irodalmi ismeretei birtokában – befejezi írását és hátradül. Végeredményben mindenki szimpatikus ebben a történetben – a hajósok, a niniveiek, az Isten – egyedül Jónás szerencsétlenkedik kezdettől a végéig. Nem lehetett volna jobb személyiséget kitalálni helyette?

Koncepciózusabbat, empatikusabbat? A kérdésre nemigen fogunk választ kapni, a megírás ideje és módja a múlt kódéba vész. De itt van a mai világ. Ha nem akarjuk azonnal felvenni az eddigi írásunkért járó honoráriumot, akkor bőséggel vannak kérdések, amikre jó lenne válaszolni. Van-e szükség ma prófétákra? Hányra? Miről kellene ma prófétálni? Ki küldi a mai világ prófétáit? Idegenből érkező prófétákat csodálunk, vagy megpróbálunk továbbra is saját gyökereinkből építkezni? Külföldön már nehezen eladható eszméknek örvendünk ahelyett, hogy megpróbálnánk előbbre nézni?

Kihez kell szólni a mai prófétának: asztaltársasághoz, templomi gyülekezethez, felekezethez, néphez, minden néphez? Akárből lehet próféta, vagy hivatalból vannak próféták? Papi dolog-e a prófétaság, vagy a legjobb hagyomány szerint bárki vállalkozhat rá? Opportune, importune? Bünt követ-e el, aki szünetet tart, vagy, buzgó vasárnapi szónokként, megállás nélkül kell figyelmeztetni az embereket eltévelyedéseikre? Nem kellene-e időnkint meghallgatni őket is, hátha eredményesebb lenne a mondanivalónk? Hiszen Jónás esetéből látjuk, hogy nem mindig az lesz, amit mondunk, a próféta is tévedhet. Bár hihetjük, például képzettsége alapján, hogy Isten embere, dehát mégsem Isten. A prófétai tévképzetek szörnyű károkat okozhatnak. A vallás százezermilliókat tud egymás ellenségeivé tenni.

Nehéz helyzetben vagyok. A prófétálás biztosan nem csúcserték, mégis kötelezőnek érzem, hogy valamilyen formában kifejezzem meggyőződésemet. Ámde nem tudok kiállni a Nyugati aluljárójába, és nem járok konferenciákra. Az egyik vásári dolog, a másikat elcsépeljük. Többnyire következmények nélkül megyünk el a következő meghívó helyére. Értékét vesztí, ha valamit túl sokat csinálunk, ha egyre másra bonyolítjuk a programokat. Ha erre állunk rá, annyi lesz belőlük, mint égen a csillag. Az ember csak egyszer-kétszer képes életében igazi fellobbanásra. A legjobb, amit közben tehet az, hogy takarékon ég. Nem hideg, de nem is lángol. Van. A takarékon tartott láng úgyszólván fellobban, ha belekap a szél.

Jézus tudott prófétálni, meg is tette: voltak szikrázó fellobbanásai. A három év hétköznapijában azonban tanító volt. Szerette csinálni, tudott beszélni az emberekkel és az embereknek. Szerették hallgatni, mert más volt, mint a mesterségüket űzők. Tanítani jó, mert gondolkodhatunk, megforgathatjuk ismereteinket, s nem vagyunk kötelezve arra, hogy többet mondjunk, mint amire képességünk van. Lehet azt mondani, hogy “nem tudom”, mert nem vagyok egyetemi tanár és lehet azt mondani, hogy “nem tudom” mivel egyetemi tanár vagyok. Szabad buzdítani fiatalos lendülettel és érett megfontolással és szabad hitetlennek lenni gyermekesen és késő öregségben.

A Gutenberg-galaxisból az elektronikus közlés világába átlépve mások a prófécia lehetőségei. Szükségtelen egy hal gyomrában ülve elutazni

Ninivébe, hiszen helyzetjelentésemet feltehetem a világhálóra, s aki nem akarja 16 és félszer felrobbantani a Földet, az hallgat rá. Nem mondhatjuk, hogy nem figyelmeztetnek minket, mert a papok rutinostorozásától kezdve, amelyet a templomból kilépve elfeledünk, meghallgathatjuk Aurelio Peccei, Willy Brandt, Helmut Schmidt számomra sokkal hitelesebb szavait az örületbe szaladó világról. Imádkozhatunk Szent-Györgyivel és aktualizálhatjuk King cselekvési programját, hiszen negyven évvel később mi is kezdünk belekóstolni a belföldi kisebbség elhanyagolásából keletkező gondokba.

Szóval, vannak értesüléseink, s ugyanakkor kiabálás helyett – amiből az átlagembernek szintén elege van – keressük a tisztességesen megvalósított mintát. Életeket keresünk, amelyek a tökéletesség ege alatt születtek és amelyek szerényen hirdetik: ennyire jutottam. Beszámolókat írunk, amelyek ugyanerről szólnak. Bevallják, hogyan találkozott a végtelen és a véges. Nyers torzóm is ilyen vallomás. Ennyit bírok. Majd múlik az idő, betöltődnek a rések és elsimulnak a durvaságok. Akkor majd érdemes lesz újra megnézni: hol állok.

Mást nem tudsz?

Mást is tudok. Ezt is írhattam volna.

Budapest-Ninive nagy város. Egy átlagos pesti polgár három nap alatt járná meg hosszában, két nap alatt keresztben. Jónás, a nagy lelki gyötrelmek után, fűgén ugrott ki a 7-es autóbusz gyomrából, hogy a belváros közepén elmondja az üzenetet. Előtte a Templom, a templom körül a vallásos irodalom boltjai. Jónás az aluljáró felé sietett. “Pusztul a drága magyar vér” – emelte magasra egy idős ember az igazi hazafiak hetilapját. Jónás elkerülte, de fülét megütötte a túlsó lejáró felől hangzó ének. A “Szent vagy, Uram” című énekgyűjtemény darabjait énekelte a szokásos helyen és időben egy, a kamaszkorán éppen csak túljutott fiatalember. “Bűnbánóknak menedéke” – visszhangozta Jónás, miközben lefelé szaporázta a lépcsőket. A virágáros öregasszonyok sorfala a helyén volt, a hajléktalanok már eltették hullámpapírjaikat és ócska paplanaikat. A metró szája felől finom péksütemények illata áradt. A földalatti teret azonban hangerősítő töltötte be. Ma nem koreaiak voltak, hanem egy energikus fiatalember tartotta kezében a mikrofont. “Térj meg Jézushoz, fogadd el Jézus hitét és élj új életet” – harsogta nagy lendülettel a hirdető.

“Mit akarok én itt?” – futott át a gondolat Jónás agyán és úgy érezte, hogy minden tagjából kiment az erő.